

Ks. Jerzy Bisztyga, *200 lat diecezji sandomierskiej. Tradycja muzyczna Kościoła sandomierskiego*, Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu, Sandomierz 2017, ss. 342, ISBN 978-83-810-1130-3.

Tradycja muzyczna Kościoła jest, zgodnie z Konstytucją *Sacrosanctum Concilium* (nr 112), skarbcem nieocenionej wartości, wybijającym się ponad inne sztuki. Wydobywanie na światło dzienne wielorakich jej przejawów z gąszczu licznych dokumentów historii należy do ważnych poczynań ukazujących bogate spektrum religijnej kultury muzycznej wybranych ośrodków. Takiego niełatwego zadania podjął się ks. Jerzy Bisztyga. Powodem przygotowania przez niego specjalnej monografii naukowej stał się jubileusz 200-lecia istnienia diecezji sandomierskiej, w której bada jej dzieje w aspekcie działalności muzycznej. Autor zadał sobie trud niezwykle żmudnej pracy ukazania ukrytych w archiwach i bibliotekach skarbów w postaci kompozycji i działalności muzycznej wielu zapomnianych już dziś twórców religijnej kultury muzycznej na terenie tejże diecezji, co zaowocowało całościowym spojrzeniem na muzykę kościelną lokalnego Kościoła.

1. Treść publikacji

Monografia ks. J. Bisztygi w swej zasadniczej warstwie składa się ze wstępu, trzech komplementarnych rozdziałów i zakończenia.

We *Wstępie* Autor uzasadnia wybór tematu, wskazuje na dotychczasowy stan badań oraz wytycza istotny cel badawczy, którym jest „poszukiwanie elementów tradycji liturgiczno-muzycznej diecezji sandomierskiej zakorzenionych w osobach i ich działaniach stanowiących ten Kościół; biskupów, profesorów Seminarium, duszpasterzy oddanych muzyce, organistów, itp.” (s. 36).

Przedmiotem rozdziału I jest przedstawienie duchowo-liturgiczno-muzycznego dziedzictwa odkrywanego w latach poprzedzających powstanie diecezji sandomierskiej oraz ukazanie zasług w tej dziedzinie kolejnych biskupów ordynariuszy oraz biskupów sufraganów. Rozdział II przybliży najważniejsze instytucje diecezjalne (kapituła katedralna, kuria biskupia, seminarium duchowne), które nie tylko z należytą uwagą strzegły poprawności obrzędów i poziomu muzyki kościelnej, ale także – w przypadku seminarium duchownego – tę muzykę praktycznie uprawiały. Część ta poświęcona jest analizie rzeczywistości muzyczno-liturgicznej zogniskowanej wokół centralnych środowisk diecezji. Rozdział III podejmuje natomiast próbę odtworzenia kształtu praktyki liturgiczno-muzycznej realizowanej na poziomie parafialnym. Autor opracowania ukazuje w związku z tym najbardziej powszechną strukturę obrzędowo-muzyczną parafialnej praktyki liturgicznej oraz sylwetki wybitnych duszpasterzy-muzyków i organistów diecezji sandomierskiej. W osobnych punktach tego rozdziału omawia bogatą twórczość pieśniową, piosenkę religijną oraz zwraca uwagę na liczne pieśni procesyjne i pielgrzymkowe.

Podsumowujące pracę *Zakończenie*, o wydziwisku zdecydowanie pastoralnym, w pełni potwierdza zasadność podjętego tematu i przeprowadzonych badań. Autor dokonuje próby określenia

praktycznych konsekwencji zidentyfikowanej tradycji muzycznej Kościoła sandomierskiego oraz sposobów rozwinięcia niektórych z elementów tejże tradycji.

Pracę wzbogacają dwa aneksy podnoszące niewątpliwie walor dokumentacyjny publikacji. Pierwszy z nich zawiera repertuar pieśni występujących poza liturgią, a drugi przedstawia artykuły naukowe ks. Stefana Świetlickiego dotyczące muzyki kościelnej. Dopelnieniem całości jest *Przedmowa* ks. prof. dr. hab. Ireneusza Pawlaka (KUL) oraz wykaz zastosowanych skrótów.

2. Ocena merytoryczna

Ks. J. Bisztyga przedstawia pionierskie, całościowe i niezwykle wnikliwe spojrzenie na muzykę kościelną, zwłaszcza liturgiczną, na terenie diecezji sandomierskiej w ciągu minionych 200 lat. Dotychczas znane są jedynie prace przyczynkarskie poruszające wybrane aspekty dziedzictwa muzycznego tejże diecezji. Jest to zatem pierwsza tego rodzaju synteza dwustuletniej tradycji liturgiczno-muzycznej Kościoła sandomierskiego. Autor podjął się iście benedyktyńskiej pracy przebadania zasobów archiwalnych i poddania ich gruntownej ocenie merytorycznej. Oryginalnym pomysłem ks. Bisztygi jest wyprowadzenie z przeanalizowanego materiału historycznego w *Zakończeniu* praktycznych i konkretnych wniosków pastoralnych dla współczesnego duszpasterstwa. Wskazuje bowiem na szerokie możliwości wykorzystania w odnowionej liturgii, a także poza nią, różnorodnych inicjatyw muzyczno-liturgicznych podejmowanych w ciągu dwóch stuleci w Kościele sandomierskim. Przytacza wiele zarządzeń biskupów sandomierskich dotyczących na przykład chorału gregoriańskiego i pieśni kościelnej, całkowicie zachowujących swą ważność i aktualność. Z naciskiem podkreśla m.in. znaczenie nauczania tego samego repertuaru również młodego pokolenia, a zwłaszcza dzieci. Wszelkie próby wtłoczenia ich osobowości w „płytkie, beznadziejnie puste, rzekomo dopasowane do etapów rozwojowych dziecka, przyśpiewki quasi-religijne” uważa za „szczególny rodzaj krzywdy wyrządzanej dzieciom” (s. 311). Ks. Bisztyga ukazuje w ten sposób „swoistą skarbnicę” nieograniczonych możliwości duszpasterskich, z których należy czerpać współcześnie. Zdecydowanie opowiada się chociażby za przywróceniem priorytetu chorałowi gregoriańskiemu w praktyce liturgicznej, powszechnym przywróceniem śpiewu *Godzinek o Najświętszej Maryi Pannie* czy dowartościowaniem kompozycji autorów związanych z ziemią sandomierską (Mikołaja z Radomia, Mikołaja Gomółki, ks. Apolinarego Knothego, ks. Wendelina Świerczka i wielu innych). Autor, wskazując na bogate i różnorodne dziedzictwo lokalnego Kościoła, zwraca się z wyraźnym apelem do odpowiedzialnych obecnie za muzykę i liturgię i dojrzałą odpowiedzialność głoszenia Dobrej Nowiny przez muzykę. Jego zdaniem „czymś oczywistym powinno być uobecnianie zachowanych przejawów życia muzycznego sandomierskiej przeszłości również we współczesnej praktyce liturgiczno-muzycznej” (s. 315-316).

Opracowanie ks. Bisztygi oparte jest na rzetelnej podstawie źródłowej, którą stanowią *Zarządzenia i nauczanie biskupie oraz prawodawstwa kościelne* (123), oraz bardzo licznych opracowaniach, podzielonych na: *Literaturę przedmiotu* (457), *Literaturę pomocniczą* (11), *Słowniki, encyklopedie, katalogi* (6). Łącznie bibliografią liczącą 597 tytułów należy uznać za imponującą. Należy podkreślić, iż Autor, cytując literaturę, nie unika formułowania własnych przemyśleń oraz wskazywania szerszych kontekstów. Godna podkreślenia jest jego skrupulatność w niezwykle wnikliwym, faktograficznym prezentowaniu dokonania poszczególnych osób i instytucji. Jest to swego rodzaju kompendium historyczne dające czytelnikowi wyobrażenie o faktycznym poziomie religijnej kultury muzycznej dwóch wieków diecezji sandomierskiej.

3. Uwagi metodologiczne

Pod względem metodologicznym publikacja nie budzi zastrzeżeń. Jak już stwierdzono, z uwagi na treść struktura rozprawy przedstawia się bardzo logicznie. Zgromadzony materiał źródłowy został poddany ocenie merytorycznej i metodologicznemu uporządkowaniu według przyjętego przez Autora klucza. Każdy rozdział konsekwentnie poprzedzony jest krótkim wprowadzeniem i zakończony związłym podsumowaniem.

Zdecydowanie należy pochwalić Autora za to, iż w wykazie bibliografii nazwiska autorów podał pełnymi imionami, unikając w ten sposób dwuznaczności. Taka cytacja stanowi jednocześnie dowód

na bezpośrednie korzystanie z podanej literatury przedmiotu, a nie na przytaczanie dzieł „z drugiej ręki”. Szkoda jedynie, iż ks. Bisztyga nie pokusił się na sporządzenie indeksu nazwisk i indeksu rzeczowego. Zdecydowanie podniosłoby to walor dokumentacyjny całego opracowania i ułatwiło dotarcie do konkretnej osoby czy hasła przedmiotowego. Przygotowując ewentualnie kolejne wydanie książki, dobrze byłoby uzupełnić je o wskazane indeksy. Poza tym warto byłoby dołączyć w aneksie przynajmniej kilka wybranych, zapomnianych już dziś, przykładów nutowych. Ubogaciłyby one nie tylko dokonaną wykładnię historyczną, ale przybliżyły współczesnym ówczesny repertuar muzyczny. Pewnym usprawiedliwieniem w tym względzie może być jednak zapowiedź samego Autora już we wstępie książki planowanej edycji śpiewnika diecezji sandomierskiej (s. 37).

Bibliografia sporządzona jest poprawnie i starannie. Wskazać można jedynie drobne niedociągnięcia, jak choćby pominięcie autorów tłumaczeń w wydaniach polskich (np. Ratzinger Joseph. *Nowa pieśń dla Pana*. Kraków 2005, s. 23; Cameli Louis. *Diabeł jakiego nie znacie*. Kraków 2014, s. 29).

Na uwagę zasługują również przypisy. Wykonane zostały poprawnie, wręcz skrupulatnie. Co istotne, znajdują się w nich nie tylko odniesienia do literatury i niekiedy dłuższe cytaty potwierdzające rozpatrywane zagadnienie, ale także wyjaśnienia i komentarze Autora świadczące o jego erudycji.

Język publikacji jest poprawny. Liczne cytaty, zrozumiałe w tego rodzaju ujęciu historycznym, są zgrabnie powiązane z tekstem własnym Autora. Błędy literowe należą do rzadkości.

Gratulując Autorowi trudu przygotowania i wydania tak ważnej monografii, należy wyrazić nadzieję, iż stanie się ona ważną inspiracją najpierw dla władz diecezji sandomierskiej, a także innych diecezji, do zapewnienia właściwego kształtu i poziomu muzyki kościelnej, a następnie dla samych muzyków kościelnych, by podejmować podobne inicjatywy. Tego rodzaju badania dałyby w przyszłości rzetelną i wiarygodną syntezę dokonań w obszarze religijnej kultury muzycznej w całej Polsce.

Ks. Piotr Wiśniewski
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
DOI: <http://doi.org/10.21852/sem.2018.1.21>